

Deník Mladá fronta Dnes ve své příloze Kavárna uveřejnil rozhovor s geologem a esejistou **Václavem Cílkem** na nejožehavější společenská témata. Autor článku sociolog **Karel Černý** rozhovor nazval **Nejspíš nastává éra neklidné společnosti**.

V loňské knize *Nejistý plamen. Průvodce ropným světem*, napsané spolu s Martinem Kašíkem, se Václav Cílek táže: „Mají Arabové pravdu, když říkají: Děda jezdil na velbloudu, otec řídí auto, syn létá letadlem a vnuk bude jezdit zase na velbloudu?“ Protože ropná a obecně surovinová situace posledních týdnů činí takové otázky naléhavějšími než kdykoliv předtím, míří následující interview právě tímto směrem.

V Nejistém plameni se snažíte naznačit řešení nedostatku levných energií, ale i dalších nerostných zdrojů. Jako jeden ze scénářů uvádíte přechod k ekonomice založené na znalostech, která není tak surovinově náročná. Ale přitom „znalostní“ společnosti jsou zatím těmi, kdo pro svůj komfort zároveň spotřebují nejvíc energetických zdrojů...

Je jasné, že když se zabýváte službami nebo bankovníctvím, spotřebujete méně ropy a energie, než když provozujete železné hutě. Proto jste schopni vydělávat i v éře rapidně vzrůstajících cen energií. Ale znalostní společnost je tvář v tvář hrozícímu kolapsu zranitelná. Například Angličané jasně dospěli do postindustriální fáze, protože sami nevyrábějí skoro nic. I Američané ve srovnání s minulostí vyrábějí málo. Namísto toho se zabývají bankovními službami, ekonomickým poradenstvím a činnostmi souhrnně označovanými jako systémová analýza. Jenže v okamžiku, kdy čelíte rozsáhlé společenské transformaci provázené rostoucími cenami zdrojů a vysokou ekonomickou nestabilitou, se tyto služby nabízejí těžce a klíčové sektory postindustriální společnosti jsou ohroženy.

Takže mám rád spíše společnosti, jež si v globalizovaném světě udržují

určitou míru soběstačnosti ve výrobě energií, vody a potravin. I když ona soběstačnost nemůže být stoprocentní, a jde tedy trochu o utopii, sázím spíše na deglobalizaci – na význam menších, částečně soběstačných regionů. Pokud v dnešní situaci vypukne globální ořes, dá zabrat celému světu s výjimkou několika izolovaných koutů planety typu Zimbabwe. Jestliže se na tuto situaci připravíme a pokusíme se o určitou energetickou a potravinovou soběstačnost a nezávislost, budeme blížícím se ořesům lépe čelit.

Současná ekonomická globalizace stojí mimo jiné na levných přepravních nákladech. Jenže ty se stávají, jak ukazuje nejnovější vývoj, věcí minulosti. Nakolik drahé energie globalizaci ohrožují?

To je skutečně velká otázka a na její zodpovězení je nutné znát, kolika procenty se podílejí přepravní náklady na celkových nákladech nadnárodních korporací. Nyní jde řádově o jednotkovou procenta, podstatně nižší než třeba obchodní marže. Takže stávající prudký růst cen ropy prozatím vede jen k nedramatickému zvýšení nákladů celoplanetárního transportu. Jiná situace může být u cen přepravy lidí, zejména na leteckých tratích s malou konkurencí, kde ceny letenek mohou růst trojnásobně.

Rostoucí ceny energií – a s tím související nárůst cen potravin – mohou způsobit, že celé společenské skupiny nebudou mít prostředky k uspokojení nejzákladnějších potřeb. A demokracie se může globálně ocitnout ve smrtelném ohrožení. Existují však i hlasy tvrdící, že demokracii ohrožují spíše ekologové a jejich varovné prognózy. Jak na to nahlížíte?

Ceny většiny nerostných komodit, s nimiž se obchoduje na mezinárodních trzích, za posledních pět let vzrostly o stovky procent. Například, když po několik měsíců stabilně stoupají ceny manganu, investiční fondy si toho všimají a do manganu investují třeba jen promile svých prostředků. Ale protože takových fondů je značně

množství, ceny manganu rostou stále více, až dojde k jejich „přestřelení“. Ceny pak sice padají dolů, avšak stabilizují se na vyšší úrovni, než byly předtím. A tohle je historicky nová situace. Zatímco ještě nedávno se ceny surovin pohybovaly jako vlny na hladině oceánu – jednou dole a jednou nahore – nyní postupují nahoru, pak se mírně propadnou dolů, ale ne na původní stav: chvíli oscilují a následuje další vzestup.

Jak to souvisí s úrovní demokracie?

Podstatné je, že tento trend budou sledovat pravděpodobně i zemědělské komodity, neboť cena potravin se rovná cena energií krát nějaký koeficient. Během několika málo let může snadno dojít k situaci, kdy budeme ze svých mezd hradit především základní chod domácnosti – světlo, teplo, vodu a nejnужnější potraviny. Spouště lidí nebudou zbývat peníze na kulturu, vzdělávání, cestování. Nadstandardní či luxusní průmyslová odvětví začnou krachovat. To situaci ještě zhorší. Někteří hovoří o „věku úpadku“, jiní o příchodu éry úspor s důrazem na recyklaci, efektivitu využívání zdrojů a skromnost. Taková konstelace je vodou na mlýn nejrůznějším populistickým a extremistickým hnutím, která budou lidem slibovat jednoduchá řešení jejich zhoršující se životní úrovně.

Navíc vždy v historii, když začal nedostatek nějakého zdroje, jako je energie, potraviny či voda, vytvořila se úzká skupinka lidí, která na tom zbohatla. V dobách nedostatku vzniká tlak na centrální rozdělování, které může být zneužíváno příbuzenskými vztahy či mafiánskými praktikami. „Obchodníkům s nedostatkem“ se nebývale dařilo například koncem první a druhé světové války; dnes lze nalézt spoustu příkladů v Latinské Americe.

Takže stabilní liberálně-demokratické zřízení je z energetického hlediska dost náročné „podnik“?

Někteří historici a analytici, například Thomas Homer-Dixon nebo původně český energetik Václav Smil,

ukazují, že společnosti s tendencí k demokracii a ochraně individuálních práv se rozvíjejí v obdobích dostatku energie. Taková situace nastala například v druhé polovině 13. století, či v Holandsku po roce 1500 nebo v Anglii koncem 18. století. Běžně vnímáme energii jako něco, co způsobuje rozdílné ceny, avšak dostupnost energie je ve skutečnosti klíčová ingredience ovlivňující mezilidskou slušnost, demokracii a lidská práva. Jakmile se tedy něco děje s cenami energií, děje se něco i s celou společností.

Politolog Fareed Zakaria naopak tvrdí, že velké surovinové bohatství teď vede spíše k zaostalosti, k porušování lidských práv a k existenci autoritářských režimů. Nejkřiklavějšími příklady jsou Nigérie a ropou „nasáklý“ arabský svět. Vy tady souvislost nevidíte?

Určitě není náhoda, že v zemích, kde leží značné nerostné bohatství – a to jsou veškeré ropné státy, ale také oblast bývalého Konga a dalších států – obvykle vládnou jedny z nejhorších režimů. A naopak, ve státech jako je Dánsko, které v podstatě nemá žádné suroviny, vládnou dosti rozumné vlády. Působí tady dva tlaky. Když je někde velké bohatství, tak se je nějaká skupina pokouší za každou cenu získat, to je příklad bývalého Konga. Ropné státy naopak výnosy z těžby ropy korumpují své poddané, v podstatě je podplácují, a tím blokují změny. Takové režimy se stávají obětí vlastní korupce a k odkládaným změnám v nich pak dochází revolučním způsobem.

Ve své knize uvádíte, že kartel OPEC, sdružující hlavní vývozce ropy, do budoucna zvažuje zavést „přídělový“ systém pro hlavní dovozce tak, aby se odvrátil jejich střet. Je v nejbližších desetiletích pravděpodobný vojenský konflikt velmocí typu Čína či USA o zdroje?

Ropa na příděl je téma, o němž se sice přemýšlí, ale nehovoří, protože jde proti fungování a ideologii volného trhu. Říká se, že každá generace má za úkol vyřešit nějaký problém. Dnes už to není boj za mír či za demokracii, nýbrž nalezení způsobu, jak společně s dalšími lidmi a s přírodou žít na této planetě. Třetí světová válka nejspíš nabude podoby kombinace dopadů

výrazné klimatické změny a rostoucích cen energií. Nemusí to být nutně střet krvavý, jenom transformační.

Dnes už je stárnoucí Západ hodně líný na to, aby vedl velkou válku. Navíc si uvědomuje, kolik ta stojí peněz a přináší potíží. Proto se bude maximálně snažit přímému konfliktu vyhnout. V našich částech světa bude v ozbrojených konfliktech umírat méně lidí, ale zároveň se bude muset rostoucí napětí někde uvolnit, takže nejspíš bude přibývat stávek a sociálních ořesů. Změní se tedy sociální distribuce společenského napětí. Zdražování energií a potravin v kombinaci s degradací životního prostředí nejspíš vyústí v „neklidnou společnost“.

Za dominantní hodnoty současné společnosti označujete hédonismus a adoraci ekonomického růstu. Tyto hodnoty jsou v rozporu se sociálně a ekologicky trvale udržitelným rozvojem společnosti. Co si má škola za této rozpolcenosti počít?

Hodnotové formování je vždy ideologické a v tom vězí jeho ožehavost. Pokud budu podporovat hodnotu neomezeného růstu, zároveň podporuji ekonomický koncept, který je za tím. Pokud budu podporovat šetrnost k životnímu prostředí a dobrovolnou skromnost, můžu zase spadnout do „ekologizující“ výchovy. Obojí je ve vyhocené podobě špatné.

Lze se tomu vyhnout?

Například v učebnicích pro nepálské děti jsem viděl kapitolu, jak zacházet s reklamou. Dětem napsali, co je cílem reklamy a jaké jsou její základní triky. Díky tomu si děti uvědomí, jak reklama funguje; důležité je, že se děti naučí kriticky uvažovat. Jedině potom jsou schopny podívat se na věci neideologicky a s nadhledem. Třeba u reklamy, která říká, že osm z deseti žen kupuje ten a ten prášek, žákyně kriticky namítne, že je to vlastně nesprávná reklama, poněvadž sugeruje, že tradiční role ženy je umývat nádobí. A ptá se, proč reklama neříká, že osm z deseti mužů používá tento prášek? Proč reklama – i když třeba nezáměrně – podporuje takovéto genderové stereotypy?

A teď horší příklad, z domácích poměrů. Paní učitelka chtěla udělat

počítačovou hru pro děti, která by simulovala procházku po lese, kde by si třeba žák kliknul na veverku a ukázaly by se mu o ní příslušné údaje. Dostala na to i grant. Jenže takový program svou atraktivitou nemůže ani zdaleka konkurovat komerčním hrám. Ale především je to bezvadný způsob, jak dětem zabránit chodit do přírody. Největším problémem totiž je, že u dětí klesá reálná znalost světa, života a přírody. Proto ideální environmentální výchova pro mě je chodit s dětmi do přírody, žít třeba týden na statku a kouknout se, jak slepice snášejí vajíčka a co žerou krávy. To je přesně to, co nejvíce chybí – kontakt s realitou, nikoliv suché údaje.

Když si s něčím nevíme rady, tak se už od éry osvícenství spoléháme, že to časem vyřeší výchova a vzdělávání, které na nové výzvy adekvátně zareagují. Jak by měla vypadat škola pro „nejisté“ 21. století, pro nastupující „neklidnou společnost“?

To je velmi podstatná otázka už jenom z toho důvodu, že když žák prochází základní školou a vzděláváním, tak do praktického života vstupuje o nějakých deset až dvacet let později. Protože svět se velmi rychle mění, nastává zrádná situace: dáme lidem vzdělání, jež se stane neadekvátním ještě dříve, než žáci opustí lavice a posluchárny. Tento problém nelze nechat jen na škole a učitelích. Učitelé nemají energii ani čas na to, aby se snažili postihnout nové trendy a změny a přizpůsobovali tomu výuku. Zejména pokud mají třicet žáků ve třídě, z nichž každý zná svá práva, přitom však nechce nic slyšet o svých povinnostech. V této souvislosti expanduje trend, kdy se žáci snaží aktivně vzdorovat vzdělávání, nechtějí si nic pamatovat a nic se naučit. Hlavním argumentem je, že si to mohou najít na internetu.

Dovedu si představit ideálního učitele, který je inovativní, charismatickou osobností. Ale co by dnes takoví lidé dělali ve školství? Schopní lidé jdou jinam. Hlavní problém tkví asi v tom, že společnost včetně rodičů žáků často vnímá učitele jako „odpad společnosti“. Když se s tímto pojetím děti v rodinách dnes a denně setkávají, je učitel ve třídě bez autority a šance.

Souvisí to i s dalším smutným trendem: rodiče podporují děti proti učitelům. Když například žák ve škole zlobí a učitel na to upozorní rodiče, maminky a tatínkové často reagují agresivně: Co si to dovolujete?!

Přesto tu naděje je a tou jsou výběrové střední školy pro žáky, kteří se něco chtějí naučit, a pro učitele, které to baví. Bohužel to povede jako skoro všude na světě k vytváření elitních skupin, které do vzdělávání chtějí investovat.

Co tedy ze školy vlastně zůstává? V čem tkví její nezastupitelnost?

Pro mě je nejpodstatnější, aby škola fungovala jako jednotící místo komunity. Dnes už se lidé pravidelně neseťkávají v kostele. Možnosti setkávání se omezily na minimum jiných míst a jedním z nich je právě škola. Takže bych byl rád, aby zůstaly zachované všechny malé venkovské školy, aby byl vytvářen model sociální pospolitosti, která drží při sobě i díky škole. To je pro mě daleko důležitější než technická otázka technického vybavení „školy budoucnosti“.

[Mladá fronta Dnes, 4. 7. 2008]

V článku **Tři možné role USA ve světovém řádu** se jeho autor **Ondřej Ditrych** zaměřil na recenzi tří knih předních amerických analytiků mezinárodních vztahů: *Fareeda Zakarii, Paraga Khanna a Roberta Kagana*, v nichž se autoři pokoušejí načrtnout stav světa ve 21. století a roli, kterou v něm budou hrát Spojené státy.

Ve Spojených státech je volební rok. Každý americký prezident, včetně toho příštího, svírá přitom v rukou kormidlo americké zahraniční politiky a rozhoduje o tom, jak USA proplují světovými vodami. Nastala tak příhodná doba pokusit se postihnout globální stav věcí a roli USA v proměňujícím se světě, ve kterém vlnobití nepůsobí zdaleka jenom Amerika, ale i noví hráči na geopolitické šachovnici a nepříznivé dopady globalizace. Tři scénáře blízké budoucnosti z pera amerických analytiků ukazují, jak různě je možné na tento svět a postavení

Ameriky v něm nahlížet.

Liberální vize **Fareeda Zakarii**, komentátora Newsweeku, vidí ve vzestupu ostatních pro USA i svět příležitost, ne hrozbu. Amerika ztratí na své neotřesitelnosti, ale to nemusí znamenat její úpadek. V „postamerickém světě“ se může dařit všem, nebo aspoň drtivě a stále silící většině.

Neokonzervativce **Robert Kagan** kreslí svět zítřka v poněkudbledších barvách. Místo užívání plodů ekonomické prosperity se po krátkém oddechovém čase „vracejí dějiny“ a s nimi drsný boj o moc a přežití mezi dvěma tábory, demokracií a diktaturou.

Do třetice **Parag Khanna**, podobně jako Zakaria spojený s institutem New America Foundation a rovněž indického původu, navazuje na klasická geopolitická pojednání, pro něž jsou také ústřední moc a soupeření. V jeho scénáři se impéria USA, EU a Číny utkávají o kontrolu nad „druhým světem“ strategicky významných zemí, klíčových políček na šachovnici nového kola Velké hry.

Zakaria: Světlé zítřky

Zakaria nepíše, svými vlastními slovy, o „úpadku Ameriky, ale spíše o vzestupu všech ostatních“. Drtivá většina zemí světa zažívá ekonomický růst, mnoho z nich vyšší než USA. Za posledních dvacet let klesl na polovinu počet lidí žijících pod hranicí chudoby, alespoň ve státech, kde žije 80 procent světové populace. Hlavní příčiny silící prosperity spočívají v liberalizaci ekonomik podle úspěšného západního modelu, ve volném pohybu kapitálu a v technologickém pokroku.

Na světě je dnes také celkem bezpečno. Politického násilí a válek je méně než v nedávné minulosti. Terorismus je stále relevantní hrozbou, ale islamismus v muslimském světě ztrácí půdu pod nohama a díky účinným protiopatřením dnes ústředí Al Kajdy místo zasazování smrtelných ran nenáviděnému Západu vydává čas od času bezzubé zvukové a obrazové nahrávky. Západní společnosti jsou čím dál odolnější proti strachu, jímž se terorismus živí a který vyžaduje pro své přežití. Ani zlotřilé režimy v Iránu nebo Severní Koreji není radno podceňovat, ale z hlediska ekonomické

a vojenské moci jsou to jen trpasličí posedlí obavou o udržení své rozkolísané vlády.

USA zůstávají vojenskou velmocí, ale ve všech ostatních ohledech ztrácejí své výsadní postavení. Hlavně ve srovnání s nastupujícími obry Čínou a Indií. Zvláště Čína by se ráda stala plnohodnotnou velmocí, ale takovou, která se v souladu s učením svého dávného стратега Mistra Suna vyhýbá přímému střetu a která chce těžit z plodů ekonomické provázanosti s Amerikou. USA, pokud neztratí dech v závodech se svými nejlepšími žáky, nemusejí z tvrdého ekonomického klání odejít poraženy. (Někde už dech ztrácejí. Tradiční zastánce liberální politiky nízkého zdanění dnes uvaluje na své podniky druhé nejvyšší daně z příjmu na světě.)

Ať tak nebo onak, pozici světového impéria USA neuhájí. Svět má „nakročeno americkým směrem“ – ke stabilitě, otevřenosti, prosperitě a demokracii. A důsledkem je rozptýlení moci do všech světových stran, nahoru i dolů. Na Americe teď je, aby se s tím vyrovnala. Pokud chce v „postamerickém světě“ obstát, musí se smířit s postavením prvního mezi rovnými, znovu nabýt ztracenou legitimitu a po bismarckovském vzoru být nezúčastněným rozhodčím a budovat pouta s regionálními mocnostmi, která budou pevnější než ta, která mají mezi sebou navzájem. Doma se USA musejí zbavit strachu před vnějším světem a nezavírat mu své brány. Protože v „otevřenosti spočívá nakonec (jejich) největší síla“.

Kagan: Neokonzervativní meditace

Zatímco ze Zakariova světa se politika vytrácí, Kaganovu světu vládne. „Svět je dnes znovu normální“, a to znamená návrat mocenského soupeření a pomstychtivého nacionalismu nastupujících velmocí. Fukuyamovy hegelianské meditace o konci dějin byly jen dobovým výstřelkem. V mezinárodních vztazích nastal znovu věk „divergence“. Diplomaté předminulého století by se v dnešním světě cítili jako doma.

Kagan si podobně jako Zakaria všimá vzestupu Číny a Indie. Zatímco pro Zakariu jsou to země, které sice

rostou k velikosti, ale neusilují přitom o změnu světového řádu, v Kaganově světě to jsou mocnosti – Kissingerovy slovy – jasně „revoluční“, které usilují o uznání svého postavení a které spolu soupeří o hranice vlivu. Ať už se Čína chce světu jevit jakkoli, „dějinám není snadné uniknout“ a vzestup nových velmocí neomylně věští politické zemětřesení.

A to ještě nepřišla řeč na Rusko nebo Írán. Zakaria jim věnuje sotva zmínku. Kaganovi je ale zvlášť Rusko ryzím příkladem nového velmocenského šovinismu, zvlášť ve srovnání se svým postmoderním evropským přívěskem, jehož soudržnost a stálost transatlantického pouta úspěšně narušuje. (Evropskou prostoduchost a bezelstnost Kagan, věrný binárnímu modelu z Labyrintu síly a ráje slabosti, poněkud přeceňuje.)

Přesvědčení o rozhodujícím vlivu mocných na utváření budoucnosti světového řádu zdánlivě staví Kagana k „realistům“ Kissingerova stílu. Nenechme se ale mýlit. Kagan je neokonzervativce každým coulem. Stejně jako ve studené válce se k boji šikují dvě strany vymezené svým politickým zřízením – demokracie a autokracie. („Skutečný realismus v mezinárodních záležitostech znamená porozumět tomu, že zahraniční politika státu je výrazně ovlivněna povahou jeho zřízení,“ píše). Ze třetí strany útočí na demokracii další nepřátelé liberálního řádu a modernity, islámští radikálové.

Aby demokracie v novém střetu se svými nepřáteli obstály, musejí se hlavně sjednotit. A do čela svého šiku postavit rozhodně ne dokonalou, ale přece jen demokratickou velmoc – USA. Takový je úděl Ameriky v novém století: vést tábor demokratických zemí, zůstat úhelným kamenem stability v mnoha výbušných oblastech světa a dál prosazovat demokratizaci. Tentokrát ale důsledně, bez pokrytectví. I s rizikem, že se ve svobodných volbách dostanou k moci nepřátelé liberálního řádu, jako předloni palestinský Hamás. Podobná vítězství jsou totiž pouze dočasná, a „čím dříve nastane stadium, ve kterém se islámští radikálové dostanou k moci, tím dříve může nastat stadium příští“ – triumf liberálního řádu. Proti autokraciím se demokracie v čele s USA musejí rozhodně

postavit a jejich vítězství není předem zaručeno. Na druhé straně se islámští radikálové, vedoucí „ve výsledku beznadějný boj proti modernitě“, musejí jenom historicky znemožnit.

Zakariovi i Kaganovi je vlastní britký a svižný styl, jejich úvahám nechybí přesvědčivost, nadhled ani hloubka. Rozdílná ideologická východiska – konvergence a společný prospěch z rostoucího bohatství proti nevyhnutelným dějinným zákonitostem, věčnému návratu konfliktu a atavistické dělení světa podle klíče my/oni – je ale vedou k naprosto odlišným závěrům o podobě budoucího světa.

Parag Khanna se čtenáři v předmluvě představuje jako světoběžník, který žádnou ze stovky navštívených zemí „neopustil, dokud nedovedl na svět hledět očima místních“. Snad proto mu schází Zakariův a Kaganův nadhled. Ten ale není nakonec vyvážen ani hloubkou, kterou se pyšní, protože ta zřejmě padla jako daň za snahu postihnout příliš mnoho v jednom svazku.

Stejně jako u Kagana vládne Khanovu světu boj o moc. Také bere za svůj názor, že „fatalistické dějinné cykly vzestupu a pádu a konfliktu“ budou pokračovat i v budoucnu. Není divu. Autorovým imaginárním průvodcem po prvním i druhém světě se stal (meta)historik civilizací Arnold Toynbee.

S Kaganem se ale rozchází v názoru na to, kdo se tohoto soupeření účastní. USA a Čína ve hře zůstávají, ale trojici „impérií“ doplňuje Kaganova „postmoderní“ a bezzubá EU. Tato pro Khanna „poměrně vyrovnaná centra vlivu“ se střetávají hlavně ve „druhém světě“ strategicky významných zemí – mezi prvním světem ekonomicky rozvinutých zemí a třetím světem chudoby. Klasické geopolitické soupeření nahradil systém volné konkurence, kde si země druhého světa mohou vybrat, ke které z velmocí se přikloní. To vše se odehrává na pozadí napětí mezi soupeřícími paradigmaty geopolitiky a globalizace, charakterizovanými hlavně ekonomickou provázaností, která jediná může „zpomalit roztočená kola globálního konfliktu“. Konkurenci velmocí sice ve výsledku umocňuje, ale může ji zbavit násilné podoby.

Proč by o velmocenský patronát

měly společnosti ve druhém světě usilovat a mají-li vůbec na výběr (což podtrhává metafora „tržiště“ a „spotřebitelů“), není zcela jasné. Stejně tak Khanna přesvědčivě neobjasňuje, co je svorníkem „druhého světa“, který se rozléhá od východní Evropy a středního Východu na Kavkaz, přes střední a východní Asii až po Latinskou Ameriku. Neříká, jestli se zde skutečně odehrávají stejné procesy a jestli zde o vliv skutečně soupeří stejní hráči. (Kde ve druhém světě se EU, pokud už ji budeme považovat za „impérium“, střetává s kterýmkoliv z ostatních dvou?)

Bez přitažlivosti

Co z toho plyne pro Spojené státy? Amerika už nemá na Khannově tržišti, kde země „druhého světa“ směřují patronát za velmocenský vliv, monopol. Přitažlivost její politiky, ekonomiky a kultury (soft power) je minulostí – Khannův svět, na rozdíl od Zakariova, americkým směrem nekráčí. Zadluženost, chatrné zdravotnictví, upadající veřejné služby a rostoucí sociální nerovnost z ní činí nikoliv model pro země prvního světa, jak se Američané ve své sebestřednosti domnívají, ale jsou závažím, které je může strhnout do světa druhého.

Aby USA zabránily globálnímu konfliktu (protože i na tržišti může vypuknout rvačka), ze kterého by mohly odejít poraženy, musejí přesvědčit ostatní o nutnosti nastolení nového velmocenského konceptu pojištěného „mezinárodní ústavou“. Nakonec podobně jako u Zakarii musejí rezignovat na hegemonické ambice a snažit se navázat s ostatními velmocemi vztahy spolupráce k obecnému prospěchu. Khanna vychází ze stejných dějinných zákonů vzestupu, úpadku a nevyhnutelnosti válek jako Kagan. Diplomatická dohoda by ale svět mávnutím proutku proměnila ve svět Zakariův.

Kráčíme vstříc dějinně nevyhnutelnému konfliktu mezi autokraciemi a demokraciemi (Kagan), nebo světlemu zítřku „postamerického světa“, jemuž bude vlastní společné sdílení plodů rostoucí světové ekonomiky (Zakaria)? Svět, ve kterém žijeme, je takový, jaký ho myslíme. Bude pro-

to záležet i na tom, která z dnešních předpovědí se stane vlivnější. A to pořád ještě hlavně v Bílém domě.

[Lidové noviny, 7. 6. 2008; ZAKARIA, Fareed. The Post-American World. Nakladatelství W. W. Norton, New York 2008 – KAGAN, Robert. The Return of History and the End of Dreams. Nakladatelství Albert A. Knopf, New York, 2008. – KHANNA, Parag. The Second World. Nakladatelství Random House, New York, 2008.]

Neoliberalismus: Riskantní sázka je název článku, ve kterém přední americký ekonom a nositel Nobelovy ceny za ekonomii z roku 2001 **Joseph E. Stiglitz** vyjmenovává případy, kdy selhaly teorie, že vše potřebné zařídí ruka trhu.

Svět není příliš laskavý k neoliberalismu, tomu kouzelnému pytlíku myšlenek založených na fundamentalistické představě, že trhy napravují samy sebe, efektivně rozdělují zdroje a dobře slouží veřejnému zájmu. Právě tento tržní fundamentalismus tvořil základ thatcherismu, reaganomiky i takzvaného „washingtonského konsensu“ hájícího privatizaci, liberalizaci i cílené zaměření centrálních bank na inflaci.

Mezi rozvojovými zeměmi probíhal po celé čtvrtstoletí boj a je zřejmé, kdo odešel poražen. Země, které sledovaly neoliberální politiku, nejenže ztratily růstový potenciál, ale když už rostly, připadla nepoměrně vysoká část přínosů lidem na vrcholu společnosti.

Volný trh jen když se hodí

Třebaže si to neoliberálové nechtějí přiznat, jejich ideologie neuspěla ani v další zkoušce. Nikdo nemůže tvrdit, že finanční trhy odvedly při alokaci zdrojů koncem 90. let hvězdnou práci, když 97 procent investic do optických vláken muselo „čekat na světlo“ několik let. Tato chyba měla aspoň jeden nezamýšlený přínos. S klesajícími náklady na telekomunikace se Indie a Čína více zapojily do globální ekonomiky.

Stejně tak nás trhy dobře nepřipravily na prudce rostoucí ceny ropy a potravin. Žádný z obou sektorů není příkladem ekonomiky volného trhu, ale do jisté míry jde právě o to. Rétorika volného trhu se používala

selektivně – pokud sloužila zvláštním zájmům, byla hájena. V opačném případě se k ní nikdo nechtěl znát.

Jednou z mála ctností administrativy George W. Bushe je snad skutečnost, že propast mezi rétorikou a realitou je dnes užší, než byla za Ronalda Reagana. Navzdory rétorice volného trhu totiž Reagan bez zábran uvaloval obchodní restriktce včetně nechvalně proslulých „dobrovolných“ exportních omezení na automobily.

Potravinová propast

Směsice rétoriky volného trhu a vládních intervencí byla obzvláště zlá pro rozvojové země. Těm bylo řečeno, že mají přestat intervenovat v zemědělském sektoru. Tím své farmáře vystavily zničující konkurenci ze Spojených států a Evropy. Jejich farmáři by možná dokázali konkurovat svým americkým a evropským protějškům, ale nedokázali konkurovat dotacím v USA a Evropské unii. Nebylo překvapením, že investice do zemědělství v rozvojových zemích ochably a potravinová propast se prohloubila.

Milióny obyvatel rozvojových zemí si stále nemohou dovolit jídlo splňující minimální nutriční požadavky. V mnoha zemích bude mít zvyšování cen potravin a energií mimořádně zhoubný dopad na chudé, protože tyto položky se na jejich celkových výdajích podílejí větší měrou.

Selhání bank

Rozhořčení po celém světě je hmataelné. Velká část hněvu se snáší na hlavy spekulantů. Ti namítají: my jsme problém nezapřičinili, jen se podílíme na „odhalování pokřivených cen“; jinými slovy na odhalování, že někde existuje nouze – trochu pozdě, než aby se s tímto problémem dalo letos mnoho dělat.

Taková odpověď navíc není upřímná. Očekávání rostoucích a nevyzpytatelně se chovajících cen podněcuje stamiliony farmářů k preventivním opatřením. Možná by mohli vydělat víc peněz, když si trochu obilí ponechají a prodají je později. Když to neudělají, nebudou si je moci dovolit, bude-li napřesrok horší úroda, než doufají. Trocha obilí stažená z trhu se v případě stamilionů farmářů sítá.

Obhájci tržního fundamentalismu

chtějí svalit vinu ze selhání trhu na selhání vlád. Podle prohlášení jednoho vysoce postaveného čínského představitele byl problém v tom, že americká vláda měla učinit více, aby pomohla nízkopříjmovým Američanům s bydlením. Souhlasím.

To však nemění fakta. Americké banky v kolosálním měřítku špatně vyhodnotily rizika, což mělo celosvětové důsledky, přičemž ti, kdo tyto instituce řídili, si odnesli odstupné v celkové výši miliard dolarů.

Dnes existuje nepoměr mezi sociálními a soukromými výnosy. Dokud nebude obojí úzce provázáno, nemůže tržní systém dobře fungovat.

[Ekonom č. 29, 17. – 23. 7. 2008; © Project Syndicate 2008; www.project-syndicate.org]

-tb-

TISKOVÉ ZPRÁVY
MINISTERSTVA
PRO MÍSTNÍ ROZVOJ



Vývoj cestovního ruchu v České republice za první pololetí 2008

Ze zveřejněných výsledků ČNB je patrný nárůst devizových příjmů z cestovního ruchu. Výsledky za první pololetí 2008 (údaje MMR) ukazují, že Praha mírně ztrácí ve prospěch regionů v celkovém podílu zahraničních návštěvníků, kteří přijedou do České republiky. Podle zjištění MMR je 92 % zahraničních návštěvníků u nás spojeno.

Zatímco v roce 2001 byly v 1. pololetí zaznamenány devizové příjmy z cestovního ruchu v objemu 52 183 mil. Kč, v letošním roce vzrostla tato částka na 65 430,5 mil. Kč.

Nejpočetnější skupinu zahraničních návštěvníků představují turisté s minimálně jedním přenocováním v ČR (44 %). Jejich počet se v prvním pololetí 2008 meziročně zvýšil o 5,6 % (o 243 tisíc). Počet zahraničních turistů ubytovaných v hromadných ubytovacích zařízeních meziročně vzrostl o 3,6

% (o 109 tis.). Nejvíce jich přijíždí ze států sousedících s ČR (47 %), nejčastěji z Německa (21 %). Početnou skupinu turistů představují rovněž Britové (15 %). Hlavními důvody návštěvy jsou rekreace a zábava (48 %), práce (24 %) a návštěva příbuzných a známých (22 %). Vůbec první návštěvu ČR absolvovalo 34 % zahraničních turistů a největšímu zájmu se tradičně těší Praha. Zahraniční turisté v Česku přenocovali v průměru čtyři noci, nejčastěji v hotelech, čtvrtina se ubytovala bezplatně. Jejich průměrné celkové výdaje v prvním pololetí 2008 na osobu a den činily 2 200 Kč. V meziročním srovnání jejich výdaje mírně poklesly (1,2 %). Největší část výdajů zahraničních turistů připadá na stravování v restauracích, nákup zboží a ubytování.

Druhou nejpočetnější skupinu zahraničních turistů představují **jednodenní návštěvníci** (42 %). Jejich počet se ve srovnání se stejným obdobím loňského roku naopak snížil o 5,4 % (o 248 tisíc). Tito návštěvníci k nám přijíždějí výhradně ze sousedních států - nejvíce z Německa (62 %) a nejčastěji za nákupy (74 %). Průměrné celkové výdaje jednodenních turistů v prvním pololetí 2008 na osobu a den činily 1 870 Kč (meziroční pokles o 2,9 %).

Poslední skupinu zahraničních návštěvníků představují **tranzitující návštěvníci** (osoby, které ČR pouze projíždějí a hlavním cílem je jiný stát). Ti se na celkovém počtu zahraničních návštěvníků podílejí 14 %. Jejich počet se ve srovnání se stejným obdobím loňského roku snížil o 2,1 % (o 32 tisíc). Nejčastěji se jedná o Poláky (41 %).

Nejnavštěvovanějším místem je i nadále Praha s 1,9 mil. zahraničních turistů (meziroční nárůst oproti roku 2007 o 3,6 %). Z hlediska celkového podílu zahraničních návštěvníků však Praha oproti roku 2006 ztrácí 6 % a ve srovnání s rokem 2007 se jedná o pokles 2 %. Na druhém místě v návštěvnosti je Karlovarský kraj (+ 4,5 %) a na třetím místě Jihomoravský kraj (+ 8,1 %). Výrazného nárůstu dosáhl např. Zlínský kraj (+16,4 %) nebo Moravskoslezský kraj (+13 %). Pokles byl naopak zaznamenán v kraji Vysočina

(- 8,7 %) a Středočeském kraji (- 8,4 %). Z uvedených údajů je tedy patrné, že v povědomí zahraničních návštěvníků se kromě Prahy začínají objevovat ve vyšší míře i další regiony ČR.

[Tisková zpráva MMR, 9.9.2008. Dostupné na <http://www.mmr.cz/vyvoj-cestovniho-ruchu-v-ceske-republice-za-prvni-pololeti-2008>]

Obce mohou i nadále žádat o peníze na územně analytické podklady

Centra pro regionální rozvoj ČR přijímají i nadále žádosti o podporu na územně analytické podklady (ÚAP) od obcí (do 15. října 2008) a od krajů (do 16. března 2009). Celkem již bylo podáno 103 žádostí o dotaci. Do dnešního dne ministr podepsal rozhodnutí o přidělení dotace pro 56 projektů v celkovém objemu 51 milionů 162 tisíc a další žádosti zatím procházejí procesem hodnocení.

Vicepremiér a ministr pro místní rozvoj Jiří Čunek věnuje problematice Integrovaného operačního programu zvýšenou pozornost. „Jsem rád, že prostřednictvím tohoto **programu má naše ministerstvo možnost podpořit obce s rozšířenou působností a kraje při přípravě územně analytických podkladů. Těší mě, že podané žádosti jsou kvalitně připraveny a dotace mohou být přiděleny bez zbytečných průtahů,**“ uvedl ministr.

Ministerstvo pro místní rozvoj se snaží vyjít vstříc žadatelům a příjemcům v intervenci 5.3 Integrovaného operačního programu (IOP) také pořádáním školení a seminářů k této problematice. Další semináře se budou konat v těchto dnech: 10. září v Praze a 18. září v Brně k aktivitě 5.3a) zaměřené na územně analytické podklady a 12. září v Praze a 19. září v Brně semináře pro žadatele a příjemce k aktivitě 5.3b) zaměřené na podporu tvorby územních plánů. Pořádání těchto seminářů je hrazeno z evropských fondů.

Územně analytické podklady budou obsahovat nejdůležitější informace týkající se polohy inženýrských sítí a jejich ochranných a bezpečnostních pásem, chráněných částí přírody, kul-

turních památek, hranic záplavových území, chráněných ložiskových území a dobývacích prostorů, dalších omezení a hodnot území, ale i hlavních záměrů veřejné správy. Územně analytické podklady budou završeny rozbohem udržitelného rozvoje a vymezením problémů k řešení v územně plánovacích dokumentacích.

[Tisková zpráva MMR, 5.9.2008. Dostupné na <http://www.mmr.cz/obce-mohou-i-nadale-zadat-o-penize-na-uzemne-analyticke-podklady>]

Peníze pro česko-polskou spolupráci

Za účasti zástupců Česka, Polska a Evropské komise se v polském městě Ladek Zdrój konal od 9. do 10. září druhý Monitorovací výbor Operačního programu Přeshraniční spolupráce Česká republika – Polská republika pro období 2007–2013. Jsou do něho zapojeny české kraje Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Olomoucký a Moravskoslezský. Financován je z Evropského fondu pro regionální rozvoj a pro českou stranu je plánováno 103,68 milionů EUR.

V průběhu zasedání v Ladek Zdrój bylo schváleno 51 projektů za přibližně 60,5 milionů EUR, z toho na komunikace a cyklostezky 29,5 milionů a na podporu rozvoje cestovního ruchu 20,5 milionu. Programy se dále týkají ochrany životního prostředí, prevence rizik, rozvoje podnikatelského prostředí i podpory spolupráce v oblasti vzdělávání.

Další Monitorovací výbor bude zasedat v březnu 2009. Žájemci o zařazení do Operačního programu mohou projekty předkládat na Společný technický sekretariát v Olomouci do 31. října 2008. Více informací na: <http://www.cz-pl.eu/>, <http://www.strukturalni-fondy.cz/>.

[Tisková zpráva MMR, 11.9.2008. Dostupné na <http://www.mmr.cz/penize-pro-cesko-polskou-spolupraci>]